

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Szám. Solon adóörvényéről. Tótfly Ivántól. 1867. 19 l.	Ára 10 kr.
II. Szám. Adalékok az attikai törökönváz. Tótfly Ivántól. 1868. 18 l.	10 kr.
III. Szám. A legújabb magyar Szentírásról. Tarkányi J. Bélától. 1868. 30 l.	30 kr.
IV. Szám. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. Szász Károlytól. 1868. 20 l.	10 kr.
V. Szám. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása Toldy Ferencztől. 1868. 15 l.	10 kr.
VI. Szám. A keleti-török nyelvről. Vámbéry Arminától. 1868. 18 l.	10 kr.
VII. Szám. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. Imre Sándortól. 1869. 28 l.	30 kr.
VIII. Szám. A magyar egyházak szertartásor énekei a XVI. és XVII. században. Bartalus Istvántól. Hangjegyekkel. 1869. 184 l.	60 kr.
IX. Szám. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szüdarabjai 1550—58. — 2. Egy népirodalmi emlék 1599—75-ből. — 3. Baldi Magyar-Olasz Szótárkája 1588-ból. — 4. Háthory István országbíró mint író. — 5. Szecei Molnár Alhari 1574—1638). Toldy Ferencztől. 1869. 176 l.	60 kr.
X. Szám. A magyar bővített mondat. Brassai Sámuel től. 1870. 46 l.	20 kr.
XI. Szám. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. Bartalus Istvántól. 1870. 43 l.	20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. Szám. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. Mátray Gábor l. tagtól. 1870. 16 l.	10 kr.
II. Szám. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. Szász Károly r. tagtól. 1870. 32 l.	20 kr.
III. Szám. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Joannovics Gy. l. tagtól. 1870. 43 l.	20 kr.
IV. Szám. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. Fialy Herik l. tagtól. 1870. 47 l.	20 kr.
V. Szám. Solomos Dénes költeményei és a hétzigeti görög népnyelv. Tótfly Iván lev. tagtól. 1870. 23 l.	20 kr.
VI. Szám. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. Zichy Antal l. tagtól. 1871. 33 l.	20 kr.
VII. Szám. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista, II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író, III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második kötés IV. Egy XVI. századbeli növényzeti névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyey előtt) Toldy Ferencz r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr.	40 kr.
VIII. Szám. A sími magánhangzókról és megjelölésük módjairól. Gr. Kun Géza lev. tagtól. 1872. 59 l.	Ára 30 kr.
IX. Szám. Magyar szófejtetések. Szilády Áron l. tagtól. 1872. 16 l.	10 kr.
X. Szám. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. Szénassy Sándor l. tagtól. 1872. 114 l.	30 kr.
XI. Szám. A dofferekről. Szilády Áron lev. tagtól. 1872. 23 l.	20 kr.
XII. Szám. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Szvorényi József lev. tagtól. 1872. 13 l.	10 kr.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Szám. Commentator commentatus. Tárlozatos Horatius satiráinak magyarra fordulása. Brassai Sámuel r. tagtól. 1872. 109 l.	40 kr.
---	--------

EMLEKBESZÉD

JAKAB ISTVÁN

L. T. FÖLÖTT.

SZÁSZ KÁROLY

R. TAGTÓL.

BUDAPEST, 1877.

A MAGYAR TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-BIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

Emlékbeszéd Jakab István I. tag fölött.

(Olvastatott a m. tud. Akadémia 1876. nov. 27-én tartott összes ülésén.)

Soraink gyérülnek s évről évre fogyatkozik azok száma közöttünk, a kik Akademiánk bölcsőjét körülállották vagy a megalakult »Tudós Társaságnak« első választottjai voltak. Az emberi élet korlátoltságának természetes következménye, hogy nemzedékeket új nemzedékek váltsanak fel, s gyorsan dőljünk ki egymás után, mint a kasza alatt a fű rendei. S mégis ellenállhatatlanul méla és fájdalmas érzés fog el, ha arra gondolunk: mennyien költöztek el, nemcsak a kik előttünk jártak, hanem azok közül is, a kikkel még együtt munkálkodtunk. Minden év Almanachja hosszabbá teszi az Akadémia halottjainak névsorát — s az első választottak közül alig egy-kettőt tisztelhetünk még élő társaink sorában.

Az Akadémia legújabb halottja is a legrégibb választottak közül való. *Jakab István*, a nyelv- és széptudományi osztály levelező tagja, ki 1833. november 15-kén választatott és e folyó év october hava 18-kán ment el a minden élők útján.

Nagy vakmerőségnek látszhatik, hogy Akademiánk s irodalmunk ez érdemes veteránja fölött az emlékbeszéd tartására vállalkozni mertem, holott a kegyelet adóját iránta méltóbban róhatta volna le pálya- s kortársai egyike. Mikor én első irodalmi kísérleteimet tettem, bukdácsolva mint a járnai tanuló gyermek: ő már jóformán bevégezte írói pályáját s mikor én először jelentem meg az Akademiában, ő már rég kimaradt ennek üléseiből. Személyesen alig ismertem. Munkái közvetlen hatását nem észlelhettem, mert nagy részök már majdnem el volt feledve, mikor én értelmesen olvasni kezdtem.

S mégis, ha nem csak önámítás mondatja velem, mentéget találok merész vállalkozásomnak. Mert hol vannak azok a kor- és pályatársak, a kik méltóbban teljesíthetnék ezt a kötelességet? Nála régibb tagja Akademiánknak csak három¹⁾ él; s szintén három²⁾ a ki egyszerre választatott vele. Igy-kortársainak legnagyobb része nem innen nyújtja már *utána*, hanem amott várva rá nyújtja *előbe* a koszorut. Az egy-kettő, a ki a rokon munkakörből még itt maradt, távol van ravatalától s e diszes körnek is csak ritkán látott vendége már. Mindenesetre egy aránylag jóval újabb nemzedék valamely tagjának kellett vállalkozni, hogy az Akadémia kegyelotes szabályának eleget tegyen. S ha én erre kedvet és bátorságot éreztem magamban, azért van, mert saját irodalmi pályámban az övének — negyven évi időközzel — másolatát vélem látni, mert csekély irodalmi működésemben a legtöbb rokonságot véltem fölfedezni az övével.

Pályámnak nem *érdemét* hasonlítom az övéhez, csak körét, irányát, természetét s összes jellemét. Mert hogy érdemben mérközhetsz-e vele, az nem kérdés most, és semmi esetre nem kérdezik tőlem. Ámbár álszerénység nélkül figyelmeztethetem arra a netalán itélni akarót, hogy Jakab István oly korban lépett föl az irodalomban, mikor annak mind anyagát, mind közegét, ugyszólván teremteni s alkotni kelle; vagy importálni kívülről, vagy újra kiásni a régiségből, a romok alól; és sokkal több erővel is sokkal kisebb eredményeket lehetett felmutatni mint ma. A kezdők, az uttörők érdeme, különösen az írói nyelv tekintetében, ez az a mit ama kor íróitól elvitatni nem lehet, a miben velök versenyezni ma már nem is lehet, de hála istennek nem is szükség. Ők, a Kazinczyak, Berzsenyiek, Kisfaludyak, Vörösmartyak, — a kik között egy szerényke hely s megemlítés Jakab Istvánt is megilleti, megtörték nekünk az utat, melyen mi könnyedén járdalunk, tisztázták az irodalmi s költői nyelvet, melylyel mi szabadon s erőltetés nélkül élhetünk.

¹⁾ Gróf Károlyi György ig. és t. t.; Fábrián Gábor r. t.; Udvardy Cherna János l. t.

²⁾ Nagy János t. t.; Kovács Pál és Zsivora György l. tagok.

És azt hiszem, tekintetes társaság, ez az egyedül helyes szempont, melyből ama korszak írói közül, nem egy Kisfaludy, Kölcsey, Berzsenyi vagy Vörösmarty — mert ők minden kor mértékéhez képest is jeleset és így absolut becsüt is teremtettek, hanem egy kisebb rendű írónak, a minő Jakab István volt, érdemét méltányosan lehet megítélnünk.

Zrinyi és Pázmán írásai rég feledésbe mentek volt; a nyelv, melyen irtak vala, elvesztette zengését egy vas-kor tompa viszhangjai között. A Bessenyei és Kazinczy s iskoláik igyekezetei nem lettek még általánosakká, a nemzet még nem ismerte el őket mestereinek. Az irodalom egy kisded, alig észrevehető oáz volt még a közélet sivatagában, melynek gyér zöldségén csak kevés hű keresett, mint messzi tájról oda tévedt énekes madár, enyhületet és üdülést.

Mily állapotban volt a nemzeti nyelv, s különösen a költői nyelv, mi volt az irodalom eszmekincseinek összege s mily kevésbé voltak megállapítva az irodalmi s költői formák, 1824-ben, mikor Berzsenyi tiszta magyar érzelmeiket a klasszikai formákban s a római és görög mythologia képei alatt zengett, mikor Kisfaludy Károly még csak első korszakában volt nagyfényű pályájának, mikor Vörösmarty még nem irta meg Zalánt és Cserhalmot! Pedig Jakab István ekkor lépett fel először; egy szerény alkalmi ódával csak, az igaz, de a melyet prózai és költői dolgozások, eredetiek és műfordítások hosszú sora volt követendő.

Ekkor már 26 éves volt s egy pillantás élete előbbi éveire megmutatja, mikép készült írói pályájára.

Jakab István 1798-ban, october hó 29-kén született, Bihar vármegyében, Mező-Keresztesen, hol atyja, Mihály, reformált vallású létére, a nagyváradi latin szertartású püspökség gazdatisztje volt. Első oktatását az atyai háznál s atyjától nyerte, ki — mint akkoriban minden mivel ember — a klasszikai s különösen a római irodalomban jártas, a remekíróknak, különösen a költőknek kedvelője, nem csak a latin nyelv elemeiben, egészen a syntaxisig, csaknem kizárólag maga oktatta fiait, Istvánt s a később Biharmegye levéltárnokává lett és »élő-archivumnak« nevezett Mihályt, — hanem korán beléjük csepegtette szeretetét a szép iránt s a

művészi hajlamot, mely benne, a természet ölen élő mezei emberben sem aludt ki soha, s mely iránt különösen István kezdettől fogva nagy fogékonyságot tanusított.

Tizennégy éves korában (1812) Nagyváradra vitte atyja, hol szigorú felvételi vizsgálat alapján, a királyi gymnasiumban a rhetorika-osztályba vétetett föl s első félévi próbatételkor a jelesek közt 5-dik, év végén pedig első helyre soroztatott, mely diszes helyét a következő évben is s végig megtartotta. A poetica-classisban a költészetre nemcsak nagy kedvet, hanem, legalább tanuló társaihoz képest, némi ügyességet is tanusított a verselésben, mely felváltva folyt latinul és magyarul. Majd az akadémiába lépven át, ott is mindenből az elsők között vívott helyet magának, névszerint a logikából és a magyar irodalomból, — mely akkor már rendes tantárgy kezdett lenni — első volt. A szép s a művészetek iránti hajlamának is rendszeresen kezdett áldozni; s míg a verseléssel — mikor az megszűnt iskolai pensum lenni — sem hagyott föl, egyszersmind rajzolást, zenét s tánczolást is tanult s mindnyáját kedvvel és izléssel, s megfelelő sikerrel is űzte.

1815-ben, bővebb kiképzését ohajtó atyja, — bár az akkori szűk időkhöz képest, melyek, az 1811-diki devalvációval kezdődve, az 1817-diki országos éhségben értek tetőponthoz, nem csekély megerőltetéssel, — Pestre küldötte a kir. egyetembe, hol Tomcsányi, Szűcs, Hadaly, Keresztúry, Szarka és Czínke professorok alatt, kétszázat haladó tanuló társai között, minden tanulmányban az első jelesek közt érdemle helyet; s Halitzky német leczkőit hallgatva, bár feljöttekor a német nyelvről fogalma sem vala, már félév múlva csaknem hibátlan német levelet tudni írni apjának.

Tanulmányai mellett a művészeteket sem hanyagolta el. A rajzolást annyira vitte, hogy színekben is festhett már, s az énekben és zenében is nevezetes haladást tett.

A bölcsészeti tanfolyamot végezve, a pályaválasztás kérdése egész komolyságában lépett előtérbe. Az épen oly szép formájú, módos magaviseletű, mint eleven eszű, tehetséges s kitartó szorgalmú ifjunak, akármely pályát választ is, szép jövő s előmenetel biztató reménye mosolyoghatott. A

szünidőben, mikor ez a kérdés az atyai háznál tárgyaltatott, a megye főorvosa, dr. Sándorfy, az atyának régi barátja s iskolatársa, igen kecségtette az orvosi pályára a szépményű ifjút; mindenféle ajánlást, pártfogás, sőt pénzbeli segély ki- eszközését is ígérte, ha orvostant hallgatni Bécsbe menne. De az ifju semmi vonzalmat erre magában nem érezve, a magyar ifjak hagyományos pályájára, a jogira határozta el magát s törvényt tanulni ismét csak Pestre jött. Itt Markovics-tól természeti jogot, Winklertől pedig államtudományt hallgatott az első évben; az év szünidejében pedig a bölcsészeti tudori szigorlatot tette le, s így 18 éves korában megnyerte a bölcsészet és szépmesterségek tudori koszoruját, a mi kora érettségének, kiváló képzettségének s már akkor határozottan nyilvánult szellemi irányának meggyőző bizonyossága.

Jogi pályáját folytatva a fiatal tudor, római büntetőjogot Vuchetich, policziát Sax, végre az utolsó évben honi törvényt Grúz, egyházjogot Brezanóczy előadásából hallgatva, egyetemi pályáját mindenkor jeles előmenetellel s tanárai meglegedése és szeretete teljes mértékével fejezte be; s mivel ez idő alatt a művészi rajzban s az ékes-írásban is kitünő ügyességet szerzett: az egyetemnek épen akkor készült új czimlapját, calligrafiai csinnal kiállítva, hagyá emlékül.

Alig végezve végső próbatételeit, már harmadnap múlva (1819. augusztus 24-kén), még ugyaszólva iskolaporosan, a királyi ítélőtábla jegyzői közé eskettette föl magát, Pankovich András előadó mellé, s a nagynevű Majláth György alatt, a törvénykezési gyakorlatot akkori táblai ügyvéd Bors József-nél egy évig folytatta; de szerencséje megalapításáról szorgoskodva, s azt — hogy egyszersmind kedveleiteinek is élhessen — a hivatali pályán remélve leginkább elérhetni: 1820. végén, egyelőre fizetés nélküli gyakornokul, a m. kir. Helytartótanács jegyzőkönyvi hivatalába lépett be, hol félévi ingyen szolgálata után napidijhoz jutott, csaknem három évi szolgálat után pedig, 1823. octoberben, rendes hivatali alkalmazást nyert: fogalmazó gyakornokká neveztetvén ki.

Egy bölcsészettudornak, jogvégzett embernek, — mert 1822-ben ügyvédi vizsgáját is letette s azt, Szógyény kir. sze-

mélynök aláírásával, *kitűnő* osztályzatu oklevélben bizonyítva nyerte ki, — annyi külső és belső jelességekkel bíró férfinak, három évig kelle szolgálnia, míg fogalmazó gyakornok lehetett. Ma, az iskolából kilépő, azonnal nem csak kenyeret, hanem ugyancsak vajás kenyeret követel a társadalomtól, és az államtól; és méltatlanul mellőzöttnek hiszi s kiáltja magát, ha egyszerre nem juthat ahhoz, a mit öntetsző álmai mint megérdemeltet rajzolniak elébe.

Jakab István pedig, 1823-ban, boldognak érezte magát szerény állásában, mely mégis lehetővé tette, hogy önművelésére és a maga további kiképezésére többet fordíthasson mint csupán ideje egy részét. S ő kétszeres kedvvel folytatta irodalmi, jelesen költői, valamint zene-, ének-, rajz- és festésbeli gyakorlatait; sajátjává tette az olasz nyelvet, melyet, mint zenekedvelő, dalműveiért s dallamosságáért elébe tett a francziának, melynek tanulását későbbre hagyta. Irodalmi kísérleteit azonban még rejtve tartá a nyilvánosságtól s bártortalan volt a fellépésre.

Egy nagy alkalom, a m. kir. Helytartótanács felállításának százados ünnepe (1824. ápril 24-kén) adott először bátorságot a nyilvános föllépésre. Mint egy Alma Mater fiának érezte magát, előtte kedves hivatali kötelességében, s fiui kötelességének érezte, hogy — mintegy ex gremio — emelkedjék egy költői hang is, a nemzeti s alkotmányos ünnepen. Költeménye nyomtatásban is megjelenvén, magára vonta még a nádorispán figyelmét is, ki attól fogva soha sem vesztette el szemei elől a szép képzettségű — s a mi ritkább — igénytelen férfit; ki e magas figyelemnél, bár még akkor majdnem írói ambíció nélkül, nem kevesebbre becsülte azt, hogy neve az irodalom emberei előtt is ismeretessé vált. S egyszerre, az akkori folyóiratok dolgozótársául látjuk megjelenni az alig föllépett író. 1825-ben a Felsőmagyarországi Minerva negyedéves kötetében, az *Adonyi éjszaka* s *Az én boldogságom* című dolgozatai; az 1826-diki Hébében *Buda* című regéje, rimelt (de nem mértékes) versekben, szélesb körbe vitték nevét. S midőn 1827-ben az erdélyi (akkor az országban első rangu) dalszínész-társaság a pesti német színpadon fellépve, a magyar múzsá szavát zendítette meg, az akkor még

német főváros kevés magyarságának öröme s első merte, sok idő után, ismét igénybe venni a nemzetiség jogát a német múzsá által elfoglalt deszkákon, Jakab már hivatva érezhette magát: kifejezést adni a közérzemenynek és

»Játszodva jött a hír előttemek
Dalos művészi a rokon hazának«

kezdetű szonettje száz meg száz példányban szóratott szét az előadás alatt s olvastatott helyesléssel és mohó örömmel. Valóban, a lyrai hang volt melyen, írói pályája ez első szakában, a legszivesebben szólalt is, hallgattatott is meg. Fogékony kedélye s élénk érzéke a lyra könnyed formái iránt, erre utalták leginkább; s bár távol attól, hogy avagy csak e nemben is remekeket alkothasson, nagyobb csin és több izlés ömlik el e kis művein, mint kortársai legtöbbjeén. A Kulcsár Hasznos Mulatságainak 1828-diki folyamában közölt borsodalát (*Bort, bort! reggel este bort!*) s kivált az azon évi Urániában, a saját maga által készített dallammal együtt megjelent búcsudalát (*Itt hát az óra...*) az akkori ifjak és leányok széltiben énekelték.

Mert egy időben e lyrai fellépésével, mint zene-, s jelesen dallamszerző is ismeretessé s kedveltté tette magát. Tánczdarabjait, különösen vidám és könnyű keringőit, 1825-től kezdve minden farsangon, nyilvános bálokban és magánmulatságokon, Buda valamennyi tánczteremében hangoztaták, sőt Pesten a gróf Károlyi főúri estélyein s a főherczeg nádornál tartott udvari bálokban is tetszést nyertek azok. Egyik művésze így segítette a másikat; s kétségtelen, hogy zenei érzéke hatott legtöbbet lyrai forma-érzékének akkori-ban még ritka finomságára.

Ez időben bővíté nyelvismereteit s általános írói készületét a franczia nyelv elsajátításával is s tette magát ezzel is alkalmasabbá arra, hogy irodalmi pályája második, termékenyebb szakában nagyobb terjedelmű és több oldalú munkássággal léphessen föl.

1830-ban végre megalakult, annyi meghiusult régibb kísérlet, s ujabban a Széchenyi István hatalmas áldozattal fellépte után is öt évi előkészület után a »Magyar Tudós

Társaság» s nyelvmívelő czéljai egyik elsejéül tűzte ki, a magyar drámai irodalmat, részint eredeti művek jutalmazása s kiadása, részint külföldi remekeknek fordíttatása s vagy a sajtó, vagy a szinpad útján terjesztése által előmozdítani.

Eredeti drámákra, felváltva szomorú- és vigjátékra, száz aranyos akadémiái jutalmak tűzettek ki, melyekhez gyakran másodjutalom, vagyis külön tiszteletdíj melletti kiadás is járult, az elsőranguhoz legközelebb járónak ítelt mű részére.

A külföldi drámai irodalomból egyelőre 71 színművet jelölt ki a társaság s azoknak lefordítására előbb, 1831. júniusban, saját tagjait, majd 1832. martiusban a magyar írókat általában, felszólítá.

Jakab Istvánt, még akkor a társaságon kívül álló író, ez utóbbi felhívás érdekelte, s a kijelölt külföldi színművek közül azonnal a Voltaire *Zaire*-jének fordítására vállalkozott. Már akkor határozottan meg volt állapítva a magyar drámai nyelv kötött alakjául az ötös jámbus; s Jakab is ebben adta az eredeti alexandrinjeit és pedig oly szerencsével, hogy fordítása azonnal elfogadtatott, külön tiszteletdíj mellett kinyomatott, sőt neki a legközelebbi nagygyűlésen, 1833. nov. 13-kán, a lev. tagsági oklevelet is megszerezte; s épen akkor játékszíni bizottság is alakíttatván: Jakab annak tagjai közé soroztatott, sőt két évig a jegyzői tollat is vitte, a mi nem csak az ülések határozatainak feljegyzését, hanem azt is jelentette, hogy több mint 70 színmű régi fordítását kelle kijavítania, a nyelv újabb állapotához alkalmaznia, mire e tiszta tollu író különösen alkalmas volt. A mellett, többnyire a tud. társaság költségén (t. i. annak tiszteletdíja mellett) csak e két év alatt tizenkét, a következő évekéivel együtt több mint harmincz darabot fordított, melyek nagyobbára, akkor s még soká azután, a budai, majd a pesti nemzeti, valamint a vidéki szinpadoknak is, állandó repertoire-darabjai voltak. Elég közülök a Goldoni *Fogadásné-ját* és a Vota Albert *Jóltevő és árvá-ját* (mindkettőt olaszból); a Dumas *Korona és vérpad-ját*, a Shakespere *Leár-jét*, felváltva versben és prózában, a Raymund *Tékozló-ját*, a Nestroy *Földszínt és első emelet-jét*, a Raupach *Gyámatya és*

leány-át, a Holbein *Kétalakú-ját*, Scribe *Fiatal keresztanyá-ját* említeni.

Egyidőben az Akadémia színirodalmi kezdeményével indult meg egy akkoriban nem kisebb fontosságú vállalat: a »Közhasznú ismeretek Tára«, melynek, a külföldi Conversations-Lexiconok mintája szerint, létrehozására, gr. Teleki Józsefnek, az akadémiái elnöknek vezérlete alatt, tudósok- és írókból álló társaság alakult. A kiadást Wiegand vállalta el. Az írók közt volt Jakab István is, és pedig a legmunkabiróbbak egyike kétségkívül. Mondhatjuk: a főmunkatársak egyike. Mert a tizenkét nagy kötetben megjelent vállalatba, nem kevesebb mint ezeret meghaladó dolgozata ment, melyek nagyobb része ugyan fordítás, de sok az önálló feldolgozás, sőt egészen eredeti is; s e czikkek terjedelme összevéve megközelíti az ötven lexicon-ívet, s így egy kötetét az egész gyűjteménynek, meghaladja.

Pesten állandó színházat létesíteni, a jök álma s ohajtása, majd komoly terve és szándéka volt ez időben. S az Akadémia (1833-ban) pályadíjt tűzött ki e kérdésre: mikép lehetne az? Jakab is a pályázók közt volt, s felelete, a Fáy Andrásé és Kállay Ferenczé mellett, dicséretre s külön jutalomdíj melletti kiadásra lön méltatva.

De mind e munkáinál s az azok révén nyert elismerésnél és anyagi jutalomnál többre becsülte azokat a — bár szintén csak viszonylagos — diadalokat, melyeket az eredeti drámaírás terén nyert; s méltán, akár a műfaj nehézségét s fontosságát tekintsük, akár Jakab e téren való munkásságának abszolút becsét, összehasonlítva egyéb műveivel.

Az Akadémia 1833¹/₄-dik évi vigjátéki pályázatán, *Falusi lakodalom* című 3 felvonásos vigjátéka másodjutalomra méltattatott s az Eredeti Játékszíni III. kötetében bocsáttatott közre. A kitűzött 100 arany jutalom nem adatott ki, s így Jakabé volt az egyetlen pályamű, mely kitüntetésben részesült.

A következő évben a komoly drámai pályázaton *Izabella* című, jambusokban írt történeti szomorujátékával jelent meg, mely, a jutalom ismét nem adatván ki, három társával

együtt dicséretben részesült, de nyomtatásban nem jelent meg.

Végre 1836-ban *Zsarnok apa* című drámáját írta, ismét jambusokban s 5 felvonásban, mely pályázaton kívül, csak kiadásra nyújtatván be általa, elfogadtatott s az Eredeti Játékszin V. kötetét tölti be.

A *Falusi lakodalom*, melyet szerzője, saját följegyzése szerint, ágyban fekvé s nyolcz nap alatt írt, igénytelen, de nem minden érdem nélküli dolgozat. Egy nyugalmazott ezredes s gazdag falusi birtokos, évenként május 1-sején, saját menyegzője napján (mellesleg megjegyezve, ugyancz volt, 1830-ban, Jakab menyegzője napja is) s elvesztett neje emlékére, egy fiatal párt házassít ki jobbágyai közül s maga udvarában tartja lakodalmukat. A falusi lakodalmat a népies szokások eredeti, zamatos, hangulatteljes valóságában festi le a vigjáték írója. De e lakodalom csak háttérül szolgál a vigjáték tulajdonképeni cselekvényének. Az ezredes mint fiatal házass, nejét s egyéves kis fiacskáját is magával vitte volt a háboruba, de maga foglyul esvén, neje s gyermeke, őt keresve, szintén elvesztek. A kis gyermeket, meghalt anyja mellett, egy francia altiszt találta meg s magával vivén, mint árvát fölnevelte. A fiu, nevelő atyja halála után, bár ennek nevét viselve, de tudva, hogy nem francia származásu, hazajött s itt a katonaságnál szolgálatba lépett. Esetleg, épen a lakodalom napján, a faluba jó s az ezredes őt is megmarasztja. Itt, a vigjátékok szokott eszközeivel kívül származása, története, s atyát talál. Sőt az ezredes fogadott leányában, kit egy léha báró akart nőül venni, kedves s szeretetre méltó nőt is. A szövevény egyszerű, de világos. A jellemzés talán vigjátékban is igen felületes, mai igényeinkhez képest. De az egészen oly vidám életnézet, szelid humor s kedélyesség vonul el, különösen a népies és a mellék-alakokban, egy nagynéniben s a cselédekben, annyi egészséges komikum van, hogy az igénytelen darabot ma is unalom nélkül olvashatjuk el s némi simitással és rövidítéssel színre is hozhatnók.

Izabella, Jakab második drámai műve: a Zápolya özvegye, Budának Rogendorf által (Ferdinánd részére) folytatott ostroma és Szolimán által csellel történt elfoglalása

között vivódó szegény királyné s tanácsosai: Martinuzzi, Török Bálint és Petrovich küzdelmei körül forog. A tárgy a történelemé s nekem mégis sajátságos találkozásnak tetszik, hogy én is feldolgoztam s szintén nem igen több külső és belső sikerrel, mint megelőzőm. A Jakab darabjának legfőbb baja, hogy ő csak a királynénak Lippára vonulásáig vivén tárgyát, sem Izabellának, sem Martinuzzinak nem adhat tragikus fejlődést és véget, s kénytelen a tragikumot mellékszemélyekre, Törökre és leányára Zsófiára szorítani s oly mellékszemélyt, mely a darab egész folyamában csak epizodikus fontossággal bír, előtérbe tolni a végén, sőt arra tenni át az egész katasztrófát. De meg kell vallani, hogy e mellékszemély hősai: Török Zsófia és kedvese Révay Mihály iránt elég érdeket bír gerjeszteni. Ha azonban őket és sorsukat akarta drámája központjává tenni, nem lett volna szabad az állami eseményeket, magát Izabellát és Martinuzzit, négy felvonáson át előtérben tartania, a helyett hogy csak történeti háttérül használná. A tulajdonképeni jellemrajznak is csak gyöngye nyomait mutatja e mű. Az emberek mind nagyon hasonlítanak egymáshoz, alig egyének, csak típusok. A dictio emelkedett, olykor költői, de legkevésbé drámai. A mű a szerző első kísérlete a komoly dráma terén, s mint ilyen: világos jeleit hordja magán a tehetségnek.

De határozott és pedig tetemes emelkedést, valódi ugrást mutat hozzá képest a *Zsarnok apa*. Tárnya: a leányát Rudetin várában befalazó kegyetlen Szúnyogh Gáspár, kinek tragédiáját Arany is feldolgozta »Katalin« című költői beszélyében. Jakab István a tragikai véget drámaivá szelidíti; mert míg Aranynál (s ha jól tudom Hormayrnál is, kitől a mondát mindketten vették) a szeretők, Szúnyogh Katalin és Forgács, csak a halálban egyesülhetnek, Jakabnál csak a zsarnok apa hal meg, a nemeskeblű Jakussich pedig Idát (ez itt a leány neve) a sebeiből felüdült Forgácsal még életben egyesítheti. Nem vitatom, hogy a cselekvény egész jelleméhez, mely sötét, sőt borzalmas, nem illik-e jobban a tragikai befejezés; de hogy érzelmünket a drámai vég sem bántja, merem állítani. S Jakab e tárgyat, minden részletében, egész drámai fejlődésében, annyi ösztönnel, a jellemeket annyi va-

lósággal, az egészséget annyi erővel dolgozta fel, mely engem — most negyven év után olvasva! — igazán meglep. A szerető pár, a vad indulatú zsarnok apa, a nemes lelkű, bár nyers s épen nem érzélgős völegény Jakussich, a gyöngye s boldogtalan anya, még a mellékszemélyek is, a várnagy, a komorna, a fegyvernök, mind jellemezve, sőt bizonyos határig egyénítve is vannak. A nyelv mindenütt költői, sok helytt drámai s mindent összevéve jobb, mint a milyent abban az időben, a harminczes években, Vörösmartyn kívül bárkinél találunk.

Nem kevésbé lepett meg, a két komoly drámai műben, a folyamatos jambusokat helylyel-közzel rimelve találnom; természetesen: csak egyes lendületes, vagy épen pathetikus helyeken; de talán az első kísérlet nálunk e részben, s csaknem utolsó is, mert a rimes jambus csak a vígjátékban kapott lábra s bizonyult életrevalónak nálunk — s a drámában és tragédiában csak kivételnek maradt, gondolom helyesen.

Kétségtől e három eredeti színműben tetőz Jakab István irodalmi működése. Harmincz és negyven év közötti korára esnek ezek: az érettség és az erő legteljesebb korára. S hiszem, ha elég külső ösztönt kap vala, drámairói pályája nem záródott volna be még itt, mikor oly szép reményre jogosítólá indult meg.

Mert hogy írói munkakedve általában véve épen nem lankadt, arról folytonos és nagymérvű munkássága tanuskodik.

Az Akadémia megindítja a *Tudománytárt*, s annak nyolcz első kötete csaknem mindenikében találkozunk az ő nevével s dolgozataival. Bajzáék 1837-ben megindítják (az Auróra helyett) a szélesb programmú Athenaeumot, s Jakab Istvánt ismét munkatársaik közt látjuk, számos, vagy mulattató, vagy ismeretterjesztő dolgozattal. 1842-ben a Kisfaludy-Társaság által megindítani szándékolt Külföldi Regénytár számára Balzac *Grandet Eugeniá*-ját fordítja s a gyűjtemény e művel nyílik meg. A színpad repertoireját folyvást gyarapítja fordításaival s itt föllép egy oly nemben, mely akkor is, most is, s talán mindig és mindenütt, csak kevés hivatott művelőre talál. Értem az operai szöveget.

E nemben első kísérletei némely egyes színművekbe

beszótt dalok valának; így, már 1833-ban a budai társaság számára »Ha riád a kürt, nyargal a vitéz« kezdetű, valamint a *Bajnok búcsudala* »Láncsák zörögnek a határokon,« melyet a Béla-futásában, ez első magyar dalműben, nagy tetszéssel énekeltek.

Nemsokára azonban egész szövegeket adott. Fordította a Bellini *Beatrice di Tendája*, Mercadante *Esküje*, Donizetti *Borgia Lucreziája*, Gemma di Vergyje, Devereux Róbertje és Marino Falierije, s végre Halevy *Zsidónője* (Scribe) szövegeit; mind úgy, hogy alapos zeneismerettől segített fordításai e részben a Deáky Fülöpöivel és a Szerdahelyi Józseféivel egy fokon álltak, költőiségben azokat felül is multák, s általában maig is a legjobban énekelhető operaszövegeknek tartatnak. És adott még két eredeti szöveget is, a *Csell*, mely Bartay zenéjével színre is került, és *Lysippát*, melyet szintén Bartay zenésített, de mely, tudtomra sem színre nem került, sem nyomtatva nem jelent meg. Végre fordította Bertholdy *Paulus* című oratoriumát, mely színen is, nyomtatásban is megjelent s elismerést nyert.

Ennyi temérdek munkásság nem gátolta Jakabot, hogy hivatali teendőinek, úgy mint akárki, megfeleljen. Szorgalma s értelmessége sokszoros elismerést nyert. 1828-ban őt a nádor és Helytartótanács, többek mellőzésével, kikenél érdemesebbnek ismertetett, fogalmazóvá, 1836-ban jegyzőkönyvi iktatóvá, 1839-ben pedig ő felsége helytartósági titkárrá léptette elő. Elég jel, hogy hivatalában, irodalmi munkássága mellett is, hanyag nem lehetett. Sőt írói tollát a hivatal is nagy mértékben felhasználta és kizsákmányolta. Hivatalos és félhivatalos dolgozatok egész sorát iratták vele s bocsátották közhasználatra, sajtó utján is közre. Így 1836-ban az *Okta-tást a marhavészről*, — ugyanazt latinul is, — ugyanakkor a *Dühös állatok marását és a veszélyes távoztató orvosi közbátorsági rendeleteket*; 1837-ben a *Pestis elleni közbátorsági rendet*; 1838-ban a *Magyar nyuggpénzintézet alapszabályait*, s *Utasítást*, mikép kell világtalan gyermekekkel, csecsemőkortól kezdve bánni; 1839-ben a *Marhavész elleni új gyógygyódot*, 1844-ben az osztrák császár és a szicíliai király közötti *kivitel s vámszerződést*; stb. Nem irodalmi munkák

s csak azért említem azokat, hogy Jakab tollának hasznosságáról és készségéről tanuskodjanak. Fontosabb és érdekesebb a tény, hogy 1836-tól kezdve, a magyar nyelven szerzett törvények hivatalos kiadására ügyelt, s a magyar nyelv a közigazgatásnak is hivatalos nyelvvé válván, az eddigi latin kifejezések, rovatok, műszók, eskü- és egyéb formák, szóval az összes ügykezelés magyarra átalakítását, a kebelbeli hivatalok, osztályok és segédhivatalok számára készült összes utasításokat ő dolgozta át, mint az egész Helytartótanácsnál legszabatosabb magyar tollú tisztviselő, — miért a nádortól különös elismerést is nyert.

Nem csekélyebb szolgálatokat tett egyes, fontos hivatalos kiküldetésekben. 1846-ban a galicziai lázadás kiütésekor, az ország északi részén fenyegetett közbátorság őrzésére küldött b. Vay Miklós kir. biztos oldala mellett működött, sikerrel s teljes megalégedésre; még azon évben az ország és a kincstár közt főnforgó kölcsönös követelések kiegyenlítésére rendelt számfejtő bizottság elnökségével bízott meg, s ezen és egyéb megbízásaiban való sikeres eljárásaiért neki a legfelsőbb megalégedés több ízben tudtul adatott.

Az 1848-diki mozgalmas napok őt sem hagyták érintetlenül. Martius 15-kétől kezdve april 10-kéig, az 1848-diki törvények szentesítéseig a naponkint üléseket tartó Helytartótanács működéséről, elnöki megbízásból, ő vezetett naplót s írta meg történetileg, mikép rekesztő be 125 évig becsülettel folytatott működését e törvényes testület, melyet most, a kormányzat törvényileg kimondott megváltoztatása után a parlamenti felelős kormánynak engede át. E jegyzőkönyv, a maga módján meghitelesítve, a levéltárba tétetett. S ez időközben írta Jakab, tanúságául annak, mikép szokta hivatalos tolla mellett az íróit is tartani mindig, a budai nemzetörség számára »Ős Buda gyermeke fel szaporán« kezdetű s akkoriban általános tetszést nyert és széltiben énekelt harczi dalát, mely a benne nyilvánuló loyális s alkotmányos érzelem mellett is bűnül tulajdonított neki utóbb s annyi hajainak lön *egyik* forrása.

Megalakulván a felelős miniszterium, Jakab Istvánt Szemere belügyminiszter vette át tárczájához, osztálytanácsos

és irodaigazgatóul, majd azon év novemberében a pesti zálogház felügyelőjeül alkalmaztatott. 1849. január 1-én a kormány Debreczenbe vonult; Jakab pedig Pesten maradván, az ideiglenes polgári közigazgatási bizottságba hivatott be előadóul; de e bizottság Budának a magyarok által ostrom alá fogatásával megszűnt. Az ostrom Jakabot is érzékenyen érintette. Épen háza mellett töretvén rés a bástyákon, az is halomra lövettet, feldúlattott s kirabolttott; ő pedig, mert a forradalmi kormányt Debreczenbe nem követte, hivatalától megfosztatott. De a visszatérő császári kormány részéről sem részesült több kedvezésben. Feladások következtében, — vádul hozatván fel ellene általánosan ismeretes magyar, alkotmányos érzelme, s jelesen amaz említett nemzetör-dala is, előbb a fegyelmi, majd a purificationalis bizottság elé idéztetett s még az 1849 dik évi novemberben kimondatott reá az ítélet, hogy hivatalából elbocsáttatik.

Huszonkilencz évi szolgálata, s abban szerzett jogigényei egyszerre a porba estek a hatalom e lesújtó szavától. Ismételt folyamodásai s maga tisztázására fordított erőfeszítései, melyek közepette azonban jelleméről soha meg nem feledkezett s magát meg nem alacsonyította, újabb meg újabb fegyelmi-, sőt hadi bíróság elé állíttatását vonták ugyan maguk után, s pöre és az ellene intézett vizsgálatok majd két évig húzódtak ugyan, de végre is az őt hivatalából elbocsátó végzés megszüntetésére s egyelőre ugyan csak ideiglenes újra alkalmaztatására vezettek. 1851. márczius végén az országos törvény- és kormánylap szerkesztésében a magyar fordítások eszközzésével bízott meg, s volt helytartósági titkári fizetése élvezetébe állíttatott vissza. Egyszersmind a hivatalos hírlapba, az akkori kormány intencióit magyarázó cikkek írására is használtatott, majd Országos névtár szerkesztésével bízott meg; végre 1853. tavaszán, a forradalmi korszak alatti magatartása elleni vádaktól végkép tisztázottnak nyilváníttatott s azon legf. rendelet következtében, melyne fogva a magyar miniszteriumnál a törvényes időben osztálytanácsosokul működött egyének a volt helytartósági tanácsosokkal egyenlőknek nyilváníttattak, ily minőségnek megfelelő

rendes nyugdíját megkapta s a lefolyt évek alatt megvonott illetékei is kiegyenlítették.

Igy végződött Jakab István igazolási pöre, melyet hat-
rahagyott és családja által rendelkezésemre bocsátott terje-
delmes életrajzi emlékiratában részletesen leír. Én csak futó-
lag említhetém annak lefolyását; de egy pont különösen
felkölté érdeklődésemet. Pöre alatt egy ízben azt mondá neki
b. Geringer, polgári helytartó, hogy »nem épen politikai ma-
gaviselete volna a mi leginkább terheli, hanem az, mert ugy
van lefestve előtte, mint a ki hivatalát mindig csak mellékes-
nek tekintette s leginkább költészettel foglalkozott.« Emlék-
iratában Jakab a legélenkebb méltatlankodással utasítja
vissza »az alávaló fondorkodásnak e gyalázatos hazug kohol-
mányát.« Ó, a ki mindig többet dolgozott hivatalában, mint
bármely hivataltársa; a ki számtalan külön megbízatást tel-
jesített, a mi nem is tartozott tulajdonképi ügykörébe, de
a mire, sokoldalú képességeinél s mindenek fölött gyors és
mindig kész tollánál fogva, bárki másnál alkalmasabb volt;
ő, ki ily külön munkáiért számtalan elismerésben részesült,
soron kívül nyert előléptetést, s egy ízben, soron kívül, hely-
tartótanácsosságra is candidáltatott; s most ugy festetik le,
mint a ki hivatalában mit sem tesz, s mellékes, irodalmi fog-
lalkozását teszi főnek! A becsületes embert ez insinuatio
kihozta sodrából. Pedig megvetéssel kellett volna azt fogad-
nia. A bureau megcsontosodott emberei, a kiknek egész élete
abból áll, hogy kiülik a hivatalos órát, naponkint hat vagy
nyolcz óra hosszan rágják a tollat, a nap többi részében
pedig azon kérődzének, a mit ott csináltak vagy nem csinál-
tak: soha sem bírják felfogni, hogy az író, vagy plané költő,
a hivatalban is használható ember legyen, sőt hogy — épen
mert a sokat és könnyen, s talán a mellett még a jól írásnak
is gyakorlatában van, egy óra alatt többet végezhet mint ők
egész nap alatt; el nem tudják képzelni, hogy valaki a hiva-
talban mint tisztviselő, a hivatalon kívül mint író, itt is meg
ott is annyit, s így összesen kétannyit dolgozhatik, mennyi
egy közönséges embernek (a milyenek ők!) elég volna; egy
szóval, hogy rendkívüli munkásság az irodalmi téren egy-
általában nem zárja ki a hivatalos órák teljes betöltését is!

Jakab a nyugalomban sem pihent. Mig pöre folyt is
dolgozott. Lefordította b. Dercsényi János *Az én nevelési
rendszerem* című nagy munkáját. Üres óráiban ismét ifjúkori
kedvetéhez, a lyrához tért vissza, s számos, talán száznál
több, — többnyire népies hangú — dalt írt, melyek egyné-
melyike, az irodalom különböző közlönyeiben meg is jelent,
bár a kor megváltozott izlésével az agguló költő nem tart-
hata lépést már. 1860-ban a budapesti zenede szavalati osz-
tálya számára *Rózsaszünet* című népjellemrajzot írt, 1 felvo-
násban, kardalokkal, drámai formában, de drámai igények
nélkül. E nyomtatásban is megjelent kis műve, első drámai
művének, a Falusi lakodalomnak népies jeleneteire emlékez-
tet, de annak elevenségét nem éri el. Ugyanazon évben b.
Prónay által Czuczor »Ki az?« című hazafias költeményé-
nek zenésítésére pályadíj tüzetvén ki, Jakab két zeneművel
pályázott s egyikkel a jutalmat, másikkal az első dicséretet
nyerte el. Hasonló kedvteléssel áldozott másik művészeti
ágának: a festésnek is, melyben, viz- ugy mint olajfestésben,
műkedvelőinél jóval nagyobb tökélyt ért el, a miről számos
főn levő s valóban meglepő csinnal, izléssel és technikával
készült festménye tanuskodik.

Hivatali nyugalma sem volt állandó. 1859. elején a
pesti elsőbíróságú urbéri törvényszékhez szavazó bíróul ren-
deltetett be. 1860. végén, az octoberi diploma által a Hely-
tartótanács régi alakjában visszaállítatván, Jakab István is
helytartósági tanácsossá neveztetett ki — s ezzel elérte azon
legmagasb állást, melyet elérhetett — s rég meg is érdemelt.

A 62 éves, de még eleven, ép s munkabíró férfi egész
kedvvel s komolysággal fogott ismét a munkához. A tanács-
ülésekben kardosan s egész magyar díszben jelenve meg min-
dig, lelkesen folytatta előadói tisztét, vagy adta meggondolt
szavazatát.

E minőségében ismét több fontos kiküldetésben is ré-
szesült. 1861-ben Zomborba, az ottani tisztujítás miatt emelt
panaszok megvizsgálására kir. biztosul; 1862-ben a bereg-
százi állami börtönépület megvizsgálására, — 1863-ban a
Torontál megyében felmerült rendetlenségek megvizsgálására
Nagy-Beeskerekre küldetett, ismét kir. biztosul.

1866. deczember 5-kén, hosszú szolgálata negyvenhatodik évét betöltvén, testi ereje s különösen szemei fogyatkozása miatt, nyugalmaztatását kérte s azt, 1867. június 11-kén — a már akkor koronás királytól — meg is nyerte.

Hatvankilencz éves volt; munka és évek miatt törődött. Családi boldog életében is időnkint súlyos szenvedések általi sujtatott. 1830. május elsején vette volt nőül Kapellner Máriát, hozzá méltó derék és szellemes nőt, kivel számos gyermeknek ada létet. De hat fia közül egynek sem érhette teljes örömét. Négyet zsonge korban, kettőt azonban már felnötten vesztett el, egyiket 17, a másikat 21 éves korban, s e kettőt egyazon évben (1857), félévi időközben. E csapás mélyen megrendíté; s fájdalmának egy szép elégiában (*Fiaim sírján*) ada kifejezést. Derék nejét már előbb, a reá nézve mindenkép oly gyászos, 1850-dik évben veszté el. Öregsége vigaszul csak két leánya, s ezek egyikétől nyert unokái maradtak, kik mindvégig vele lakva hü szeretettel környezék, ápolák.

De kor, munka, csapások, mind nem sujthaták le a testi és lelki erőben, szépségben, épségben egyaránt gazdag férfit. Csaknem az utolsóig munkálkodott, csaknem az utolsóig vidám s derült volt. Akadémiánk munkásságában legutóbb, ha jól tudom, a 60-as években, mint drámabíró vett részt; s utolsó éveiben általában keveset járt a világba. Érezte, hogy a világ haladásához képest, ő már túlélte magát. A középszerű tehetségek sorsa, ha végzetök hosszú életet mér reájok. De otthon, s bizalmas társaságban még mindig vidám, mindig a régi volt. Elő-elővette régi dallamait s elmerengett rajtok. Beszélt élményeiről, tapasztalatairól; s esodálkozott és sohajtott, hogy régi barátai mind elköltöznek mellőle. Legtovább Mátray Gábor maradt azok közül, kikkel, irodalomban s zenében, legrégebb s legbensőbb összeköttetésben állott. Aztán Mátray is elköltözött. De Jakabtól, gyöngéd gyermekei eltitkolták e legrégebb s legszeretettebb barátja halálát. Még utolsó napjaiban is esodálkozva emlegette, hogy az őt meg nem látogatja. Mint meglephette, mennyire megörülhetett: mikor tudtán kívül előre ment barátjának szelleme, örökké mosolygó arczával, ott üdvözölte, a később érkezőt!

Ők már egyesültek. Rendre-rendre követjük őket mind. Ki pályája felén, ki túlélve magát; ki a lángész fénykörével, vagy halhatatlan érdemek koszorujával homlokán, ki középszerű tehetségeinek csekély kamataival, de hü szorgalmának s kötelességei teljesítésének öntudatával. S ha többről nem, ennyiről Jakab Istvánnak is ki kell szolgáltatnunk a bizonyítványt.

Hagyott-e roppant terjedelmű munkássága nyomokat irodalmunk történetében, szellemi világunkban? e kérdésre két felelet lehet. Középszerű tehetségeknek nem adatik új utakat törni, új irányokba vezetni az emberi szellem fejlődését. De mint a természeté, ugy a szellemi világban is, nyom nélkül semmi sem marad.

Jakab István kétségkívül nem sokkal gazdagította szellemi világunk eszmekincsét, maradandólag s termékenyítőleg legalább nem. De hogy korára s környezetére ne hatott volna: azt igazságtalanság lenne állítani.

Műfordításai által egyik közvetítője volt a külföld eszmekincseinek, s ha a kereskedő a ki gyöngyöt, selymet, iparcikkeket hoz be, használ hazájának: kevésbé-e az, ki idegen szellemkincseket hoz itthon forgalomba? Különösen az akkor szegény színi repertoíret gazdagította tetemesen s hálát érdemlőleg. Mint ismeretterjesztő író, kötetekre menő írásokkal felelt meg a kor, olykor a pillanat szükségletének. Mint költő, lyrai és drámai dolgozataival, ha nem adott is remeket, legalább nem sértette, sőt tisztítani segített az izlést. S még hivatalos tollát is a magyarság s magyarosság, a nemzetiség és alkotmányosság szolgálatában forgatta.

Munkájának minden téren a tisztaság, csín, izlés a jelleme: mint önnön magának, egész egyéniségében; s az ily ember, közvetve és közvetlen mindig hat, avagy csak példája által is.

Ugy van, dicsőült társunk, nem habozunk kimondani, hogy te nem tartoztál a nagyok, a kitünők, a lángelmék közé, a kiknek halántékáról soha sem hervad le a koszoru, a kik fénykörrel homlokuk körül mennek az örökkévalóságba. De neved a legmunkásabbak, s a legbivebbek sorában áll azért! S az, a ki most igénytelen pályádnak a még igénytelenebb

koszorút nyújtja, tehetségben még szegényebb mint te valál, de munkásságban nem akar mögötted maradni s épen azért bírja, középszerűséged s így aránylag csekély sikereid mellett is méltányolni — buzgó s fáradhatatlan szorgalmadat!

Fogadd tőle szívesen a szerény elismerést, melylyel emlékednek adózik! S vajha legyen, a ki egykor fölötté is ennyi elismeréssel nyilatkozhatnék!

II. Szám. Apáczai Csérei János Barczai Ákos fejedelemséghoz benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományok egyetem ügyében Szabó Károly r. tagtól. 1872. 18 l.	Ara 10 kr.
III. Szám. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. Szabó Imre l. tagtól. 1872. 18 l.	10 kr.
IV. Szám. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló Vádnai Károly l. tagtól. 1873. 44 l.	20 kr.
V. Szám. Emlékbeszéd Engel József felett. Finály Henrik l. tagtól. 1873. 16 l.	10 kr.
VI. Szám. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ököltészetre. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1873. 135 l.	40 kr.
VII. Szám. Emlékbeszéd Schleicher Ágost. külső l. tag felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 16 l.	10 kr.
VIII. Szám. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. Goldzsiher Ignácztól. 1873. 44 l.	30 kr.
IX. Szám. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 12 l.	10 kr.
X. Szám. Adalékok Krim történetéhez. Gr. Kun Gáza l. tagtól. 1873. 52 l.	20 kr.
XI. Szám. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. Riedl Szende l. tagtól 51 l.	20 kr.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. Szám. Pataleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II. E. könyvére, különbe tekintettel a magyarra. Brassai Sámuel r. tagtól. 1874. 151 l.	40 kr.
II. Szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khajmiki duna hangjegye. 1874. 32 l.	20 kr.
III. Szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudományoknak mi van hazánkban. Székfoglaló Bartal Antal l. tagtól. 1874. 182 l.	40 kr.
IV. Szám. A határozott és határozatlan mondatról. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1874. 31 l.	20 kr.
V. Szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. Goldzsiher Ignácztól. 1874. 42 l.	20 kr.
VI. Szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről. Hunfalvy Pál r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanféléi 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. Budenz József r. tagtól. 1875. 23 l.	15 kr.
VII. Szám. Az új szókról. Fogarasi János r. tagtól. 1875. 28 l.	15 kr.
VIII. Szám. Az új magyar orthologia. Toldy Ferencz r. tagtól. 1875. 28 l.	15 kr.
IX. Szám. Az ik-es igékről. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 32 l.	15 kr.
X. Szám. A nyelvújításról. Szarvas Gábor l. tagtól. 1875. 25 lap.	15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. Szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 40 l.	25 kr.
II. Szám. A neo- és palaeologia ügyében. Brassai Sámuel r. tagtól. 1875. 45 l.	30 kr.
III. Szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. Barna Ferdinánd lev. tagtól. 1875. 48 l.	30 kr.
IV. Szám. Brassai és nyelvújítás. Ballagi Mór r. tagtól. 1876. 22 l.	15 kr.
V. Szám. Emlékbeszéd. Kriza János l. t. felett Szász Károly r. tagtól. 1876. 40 l.	25 kr.
VI. Szám. Művészet és nemzetiség. Bartalus István l. tagtól. 1876. 35 l.	20 kr.
VII. Szám. Aeschylus. Tótfly Iván lev. tagtól. 1876. 141 l.	80 kr.